

آثار اجتماعی بدحجابی از دیدگاه آیات و روایات

زهرا زارع^۱

چکیده

بدحجابی به عنوان پدیده‌ای اجتماعی، تنها به سلیقه فردی یا ظاهر بیرونی محدود نمی‌شود، بلکه پیامدهای گسترده‌ای بر خانواده و جامعه بر جای می‌گذارد. آموزه‌های قرآن کریم و احادیث معصومین علیهم‌السلام، حجاب را پوششی صرفاً جسمانی نمی‌دانند، بلکه آن را حفاظی معنوی و اخلاقی برای پاسداری از عفت، کرامت و امنیت اجتماعی معرفی می‌کنند. بی‌توجهی به این اصل الهی، پیامدهایی در پی دارد که واکاوی آن‌ها ضرورت فراوان دارد. این پژوهش با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی و تحلیلی به بیان آثار اجتماعی بدحجابی از دیدگاه آیات و روایات پرداخته است. نخستین آثار بدحجابی، فراهم شدن زمینه آزار و اذیت زنان در اجتماع است؛ چرا که بی‌حجابی امنیت روانی و اجتماعی آنان را کاهش می‌دهد. از سوی دیگر، ابتذال زن و سقوط شخصیت او، از تبعات جدی این پدیده است که ارزش زن را از جایگاه والای انسانی به ابزاری برای جلب توجه تقلیل می‌دهد. همچنین، با شکسته شدن مرزهای عفاف، انسجام خانواده‌ها دچار آسیب شده و زمینه روابط ناسالم و گسست پیوندهای خانوادگی فراهم می‌گردد. بدحجابی علاوه بر این، بستر افزایش آسیب‌های اجتماعی را فراهم می‌کند. کمرنگ شدن حضور زنان در عرصه‌های فرهنگی، علمی و اجتماعی یکی دیگر از پیامدهای بدحجابی است. از این رو، بررسی آثار اجتماعی بدحجابی در پرتو آیات و روایات، ضرورتی مهم در جهت پیشگیری و ارائه راهکارهای اصلاحی برای حفظ سلامت و پویایی جامعه اسلامی محسوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: بدحجابی، آثار اجتماعی، قرآن کریم، روایات اسلامی، امنیت اجتماعی.

مقدمه

بدحجابی به عنوان یکی از چالش‌های اجتماعی، تنها محدود به رفتار و ظاهر فرد نمی‌شود، بلکه پیامدهای آن در خانواده و جامعه نیز دیده می‌شود. قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام حجاب را فراتر از پوشش ظاهری می‌دانند و آن را به عنوان حصاری معنوی و اخلاقی برای حفظ کرامت، عفت و امنیت اجتماعی معرفی کرده‌اند. بی‌اعتنایی به حجاب و نادیده گرفتن مرزهای الهی، موجب کاهش احترام به ارزش‌های انسانی، گسترش نگاه ابزاری به زن و افزایش آسیب‌های اجتماعی از جمله تزلزل خانواده، روابط ناسالم و کاهش اعتماد عمومی می‌شود. از این منظر، بدحجابی نه یک مسأله شخصی، بلکه یک بحران اجتماعی است که سلامت و تعادل جامعه را به مخاطره می‌اندازد.

در زمینه موضوع «آثار اجتماعی بدحجابی از منظر آیات و روایات» تاکنون پژوهش‌هایی صورت گرفته است از جمله کتاب «پیامدهای فردی و اجتماعی بدحجابی و بی‌عفتی در زندگی انسان از منظر مقام معظم رهبری با استناد به آیات قرآن و روایات» نوشته نسرین علوی نیا که در سال ۱۴۰۳ به چاپ رسیده است و کتاب «تأثیرات حجاب و پیامدهای بدحجابی» نوشته عصمت حسینی، حانیه فرش‌باف، صدیقه صفائیان که در سال ۱۴۰۳ توسط انتشارات ویراست به چاپ رسید.

پایان نامه «پیامدهای فردی و اجتماعی بدحجابی و بی‌عفتی در زندگی انسان از منظر مقام معظم رهبری با استناد به آیات قرآن و روایات» نوشته آسیه غلامزاده که در سال ۱۴۰۲ در مدرسه علمیه تخصصی کوثر «علیها السلام» کاشان دفاع شده است و پایان نامه «آثار بدحجابی بر جرائم خلاف اخلاق و آداب عمومی» نوشته زینب عباس غانم العتابی که در سال ۱۴۰۲ در دانشگاه قم، دانشکده حقوق به چاپ رسید.

مقاله «بررسی عوامل و پیامدهای بی‌حجابی و بدحجابی» نوشته فاطمه حسینی، آیدا جاتن و فاطمه خلیلی دانا در سال ۱۴۰۲ در هفتمین کنفرانس ملی افق‌های نوین در علوم انسانی، اقتصاد، کارآفرینی منتشر شده است و مقاله «بررسی نقش و تاثیر حجاب و بدحجابی در جامعه» نوشته آیناز راستگو، محدثه خلیلی فرد، نادیا زنگنه در سال ۱۴۰۲ در هفتمین کنفرانس ملی افق‌های نوین در علوم انسانی، اقتصاد، کارآفرینی منتشر شده است.

پژوهش‌های معرفی شده هر چند در مورد پیامدهای بدحجابی است؛ اما هیچ کدام به طور کامل به بررسی پیامدهای اجتماعی بدحجابی از دیدگاه آیات و روایات نپرداخته‌اند.

ضرورت بررسی موضوع در این است که بدحجابی تنها یک رفتار فردی نیست، بلکه پیامدهای گسترده‌ای بر خانواده، جامعه و سلامت اخلاقی افراد دارد. توجه به این پدیده از منظر آیات قرآن و روایات معصومین علیهم‌السلام اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا حجاب علاوه بر پوشش ظاهری، سپری معنوی و اخلاقی برای حفظ کرامت، عفت و امنیت اجتماعی محسوب می‌شود. شناخت ریشه‌ها و پیامدهای اجتماعی بدحجابی، مانند کاهش حضور مؤثر زنان در جامعه، تضعیف بنیان خانواده و افزایش روابط ناسالم، امکان ارائه راهکارهای پیشگیرانه و اصلاحی را فراهم می‌کند و می‌تواند به تقویت انسجام اجتماعی و ارتقای سلامت اخلاقی جامعه کمک کند.

هدف اصلی از بررسی این موضوع، شناسایی و تحلیل پیامدهای اجتماعی بدحجابی و تأثیر آن بر خانواده، جامعه و سلامت اخلاقی افراد است. این مطالعه تلاش می‌کند با بهره‌گیری از آیات قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام، نقش حجاب در حفظ کرامت، عفت و امنیت اجتماعی را تبیین کند و نشان دهد چگونه بی‌توجهی به این ارزش دینی، زمینه‌ساز آسیب‌هایی همچون کاهش حضور مؤثر زنان، تضعیف بنیان خانواده، گسترش روابط ناسالم و کاهش اعتماد عمومی می‌شود. همچنین هدف، ارائه راهکارهای مؤثر و پیشگیرانه برای ارتقای سلامت اجتماعی و اخلاقی جامعه و تقویت نقش زنان در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی است؛ بنابراین در این پژوهش تلاش می‌شود به این سوال پاسخ داده شود که بدحجابی از دیدگاه آیات و روایات چه پیامدهایی در اجتماع دارد؟

مفهوم حجاب و بدحجابی

حجاب از نظر لغوی به معنای پرده، ستبر، روبند است.^۱ در جای دیگر به معنای پوشیدن، حاجب آمده است.^۲ حاجبان، پرده داران، دربانان، جمع حاجب.^۳ همچنان به معنای مانع، پرده و

۱. معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، ص ۹۹۸

۲. مطهری، مسئله حجاب، ص ۷۲

۳. عمید، فرهنگ فارسی عمید، ج ۱، ص ۷۷۹

پوشش آمده است.^۱ درباره این واژه گفته شده که حجب و حجاب هر دو مصدر و به معنای پنهان کردن و منع از داخل شدن است.^۲

حجاب در اصطلاح یعنی اینکه زن تمام بدن خود به جز صورت و دست ها را تا مچ بپوشاند و از خودنمایی و هم رفتاری که باعث جلب توجه نامحرم به ویژگی های زنانگی او شود بپرهیزد.^۳ بدحجابی هر گونه رفتار و عملی است که در مقابل نامحرم انجام شود و سبب جلب توجه او به ویژگی های زنانگی زن می شود. مانند آرایش کردن، استفاده از صدای نازک، به کار بردن بوی خوش، نشان دادن زینت های زن، استفاده از رنگ های جذاب در لباس و پوشیدن لباس های نامناسب است.^۴

بدحجابی در تعریف دین، طیف گسترده ای از رفتارها را دربرمی گیرد؛ مثل پوشش اندام، دوخت لباس، جنس و رنگ لباس، شیوه گفتار و نگاه، طنین صدا، نوع راه رفتن، نمایش زیورآلات، آرایش کردن و حتی استفاده از مواد خوشبوکننده، ولی مصداق بارز آن، نداشتن پوشش مناسب است؛ پوششی که برگرفته از فرهنگ قرآن و همسو با انتظارات جامعه اسلامی باشد و موجب ترویج فساد و هتک عفت عمومی نشود. ازاین رو، پوشیدن لباس های تنگ و تحریک کننده و بدن نما، یا آشکار کردن قسمت هایی از بدن که باید پوشیده شود و نشان دادن قسمت های آرایش شده، از نمادهای بدحجابی است.^۵

در نتیجه حجاب، از نظر لغوی به معنای پرده، پوشش و مانع است و در اصطلاح به معنای پوشاندن بدن زن به جز صورت و دست ها تا مچ و پرهیز از هرگونه رفتار یا نمایشی است که موجب جلب توجه نامحرم به ویژگی های زنانگی او شود. این پوشش نه تنها جلوه ظاهری، بلکه سپری برای حفظ کرامت و حرمت انسانی زن محسوب می شود. بدحجابی شامل هرگونه عمل یا نمایشی است که در حضور نامحرم توجه او را به زن جلب کند؛ بنابراین حجاب یک ارزش دینی

۱. جوهری، تاج اللغة و صحاح العربیه، ذیل واژه حجاب

۲. قرشی، قاموس قرآن، ج ۲، ص ۱۰۳.

۳. رجبی، حجاب و نقش آن در سلامت روان، ص ۱۴

۴ - همان، ص ۱۵

۵. رستم نژاد، «پدیده بدحجابی و ریشه های آن»، ص ۱۰۷.

و اخلاقی است که با حفظ مرزهای عفاف، سلامت اجتماعی و فرهنگی جامعه را تقویت می‌کند و بدجایی نقطه مقابل آن، زمینه‌ساز ناهنجاری‌ها و کاهش حرمت اجتماعی و شخصیتی زنان است.

۱- فراهم شدن زمینه آزار و اذیت

بی حجاب با قرارگرفتن در اجتماع، سبب آزار و اذیت خود را فراهم می‌کند؛ به طوری که افراد پست و فرومایه زمینه هرگونه مزاحمت را برای بی حجاب فراهم می‌بینند؛ بنابراین برای دورماندن از مزاحمت‌های خیابانی، بر زنان و بانوان واجب است با پوشش کامل در اجتماع قرار گیرند.

قرآن کریم درباره پوشش و حجاب خطاب به پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجَكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَبِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا»؛ ای پیامبر! به همسران و دختران و زنان مؤمنان بگو جلباب‌ها (روسری‌های بلند) خود را بر خویش فرو افکنند، این کار بدان جهت است که پاک دامن شناخته شوند در نتیجه، آزرده نخواهند شد و (اگر تاکنون کوتاهی و خطایی کرده‌اند) خداوند همواره بخشنده و مهربان است.» بر اساس این آیه زنان می‌توانند با رعایت حجاب، خود را از نگاه‌های نامحرم مصون دارند و بدین وسیله سبب می‌شوند که افراد پست نتوانند به آنان تعرض یا آنان را تحقیر کنند.

امنیت، یکی از طبیعی‌ترین و ضروری‌ترین نیازهای بشری است. بنابراین، اگر انسان‌ها در زندگی روزمره خود و در کوچه و خیابان و محل کار و تحصیل و حتی داخل منزل احساس امنیت نکنند و همواره در ترس و دلهره باشند، به تدریج دچار اضطراب می‌شوند. در این میان، زنان به دلیل ویژگی‌های شخصیتی و موقعیت اجتماعی، آسیب‌پذیری بیشتری دارند و طبعاً نیاز به امنیت در آنها بیشتر احساس می‌شود؛ زیرا در بین جوامع بشری، همیشه مردانی که به دلیل نداشتن تربیت صحیح انسانی، به دنبال فرصتی هستند تا زنان را مورد سوء استفاده‌های جنسی قرار دهند، یا دست کم مردانی که زمینه‌های انحرافی در آنها دیده می‌شود و به تعبیر قرآن^۲ بیمار دل هستند، وجود دارند که با دیدن کوچک‌ترین صحنه تحریک‌کننده، عنان اختیار از کف

۱. احزاب، ۵۹

۲. احزاب، ۳۲.

به زن را در جامعه تقویت می‌کند و ارزش وجودی او را به ظواهر و جاذبه‌های جسمانی تقلیل می‌دهد. در چنین فضایی، زنان به جای آن‌که به عنوان نیروی مؤثر فکری، فرهنگی و اجتماعی شناخته شوند، بیشتر در معرض نگاه‌های آلوده و قضاوت‌های سطحی قرار می‌گیرند و این امر موجب کاهش امنیت روانی، اجتماعی و شغلی آنان می‌شود. در نتیجه، بسیاری از زنان برای حفظ آرامش و امنیت خود ترجیح می‌دهند از حضور فعال در عرصه‌های اجتماعی فاصله بگیرند و این عقب‌نشینی، جامعه را از ظرفیت‌های عظیم فکری و توانمندی‌های آنان محروم می‌سازد.

هر کس در برابر خود و دیگران مسئول است. توفیق در انجام مسئولیت نیازمند استعداد توانمندی کافی است. پوشش مناسب زن در اجتماع توانمندی او در ایفای نقش اجتماعی را بالا می‌برد، چرا که او بدون دغدغه‌ی دلربایی و جلب توجه دیگران به انجام وظایف خود در حیطه کاری و اجتماعی می‌پردازد و هم محیط کار را برای ایفای نقش مردان آلوده نمی‌کند.^۱

اسلام با توجه ویژه‌ای که به مسئله حجاب در محیط کاری دارد، می‌خواهد که محیط اجتماع از لذت‌های نا به هنجار جنسی پاک شده و راه را در جهت حفظ نیروی قدرتمند روحی و جسمی با حضور معنوی در محل کار بگشاید. در مقابل، بی‌حجابی و بدحجابی باعث سوق دادن لذت جنسی از کادر خانواده به محیط کار و اجتماع و در نتیجه، تضعیف نیروی کار افراد جامعه و برهم زدن امنیت اجتماعی آنان می‌گردد.^۲

اسلام برای این که زنان را که نیمی از پیکر جامعه هستند، در خانه زندانی نکند مسئله پوشش را برای زنان در عرصه عمومی مطرح کرده است، رعایت پوشش سبب می‌شود مردان با آرامش روانی بیشتر به عرصه تولید، علم و سرمایه بپردازند و زنان نیز نقش اجتماعی‌شان را به درستی ایفا کنند.^۳

پس می‌توان گفت، کمرنگ شدن حضور زنان در جامعه یکی از پیامدهای جدی بدحجابی است که با تضعیف عفاف و کرامت، نگاه ابزاری به زن را تقویت کرده و ارزش وجودی او را به ظواهر جسمانی محدود می‌کند. این وضعیت موجب کاهش امنیت روانی، اجتماعی و شغلی زنان

۱. جباری، احکام و آداب حجاب و عفاف، ص ۳۳

۲. میرخندان، حجاب در فرهنگ اسلامی، ص ۱۰۳

۳. معین الاسلام، پوشش و آرایش از دیدگاه پیامبر اعظم (ص)، ص ۲۶

و در نتیجه عقب‌نشینی آنان از فعالیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای می‌شود، امری که ظرفیت‌های فکری و توانمندی‌های جامعه را محدود می‌سازد. رعایت حجاب در عرصه عمومی، علاوه بر حفظ کرامت زن، نقش او را در محیط کاری و اجتماعی تقویت کرده و آرامش روانی مردان و سلامت کل جامعه را تضمین می‌کند. بدحجابی، با بر هم زدن این تعادل، نه تنها به زنان بلکه به امنیت و بهره‌وری جامعه نیز آسیب می‌رساند؛ بنابراین، رعایت حجاب یک ضرورت اجتماعی و دینی است که حضور مؤثر و متعادل زنان در جامعه را ممکن می‌سازد.

نتیجه گیری

حجاب تنها یک پوشش ظاهری نیست، بلکه نمادی از حفظ کرامت انسانی و ارزش‌های اخلاقی است. رعایت حجاب باعث می‌شود زن با حفظ حرمت و شخصیت خود، در جامعه حضوری مؤثر و عزتمند داشته باشد. حجاب از نظر دینی و فرهنگی سپری برای حفاظت از شأن و جایگاه زن به شمار می‌رود و به او کمک می‌کند تا در مسیر رشد فردی و اجتماعی حرکت کند.

بدحجابی پیامدهای گسترده و منفی دارد که سلامت فرد و جامعه را تهدید می‌کند. از جمله این پیامدها می‌توان به فراهم شدن زمینه آزار و اذیت، کاهش ارزش و شخصیت زن، گسسته شدن شیرازه خانواده‌ها و افزایش آسیب‌های اجتماعی اشاره کرد. وقتی مرزهای عفاف شکسته شود، خانواده و جامعه با مشکلات اخلاقی و اجتماعی جدی مواجه می‌شوند و جایگاه زنان در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی کاهش می‌یابد.

کم‌رنگ شدن حضور زنان در جامعه به دلیل بدحجابی نه تنها نقش‌آفرینی آنان را محدود می‌کند، بلکه موجب کاهش انسجام خانواده و جامعه نیز می‌شود. این مسأله نشان می‌دهد که حجاب یک تکلیف فردی صرف نیست، بلکه مسئله‌ای اجتماعی و فرهنگی است که تأثیر مستقیم بر سلامت اخلاقی و هویتی جامعه دارد.

برای کاهش آثار منفی بدحجابی، توجه به حجاب باید از سطح فردی فراتر رفته و در خانواده، آموزش و پرورش، رسانه‌ها و نهادهای فرهنگی ترویج شود. آموزش و تبیین جایگاه واقعی حجاب و ارزش‌های عفاف می‌تواند به ایجاد جامعه‌ای سالم، خانواده‌هایی مستحکم و زنان فعال با عزت و احترام کمک کند. در نهایت، حجاب را می‌توان به‌عنوان سپری مؤثر برای حفظ کرامت انسانی و پایداری ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی در جامعه دانست.

فهرست منابع

* قرآن کریم

کتاب ها

۱. اکبری ، محمد رضا، حجاب در عصر ما ، تهران : پیام آزادی ، ۱۳۸۰.
۲. بی آزار شیرازی، عبد الکریم ، مظلومیت زن در طول تاریخ ، (ترجمه لاله بختیاری و محمد حسین بترائیان)، تهران: بعثت، ۱۳۶۴.
۳. جباری ، طاهره ، احکام و آداب حجاب و عفاف ، قم : نور السجاد ، ۱۳۸۸.
۴. جوهری، اسماعیل بن حماد، **تاج اللغة و صحاح العربیه**، بیروت: دار العلم للملایین، ۱۴۰۴ق.
۵. حسینی خامنه ای، سید علی، فرهنگ و تهاجم فرهنگی، انتشارات سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۳.
۶. خرمی مشگانی، ابراهیم ، چرا حجاب؟ ، کاشان : مرسل ، ۱۳۸۸
۷. رجبی، عباس، حجاب و نقش آن در سلامت روان، مؤسسه آموزش پژوهشی امام خمینی، قم، چاپ هشتم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) ، ۱۳۹۰.
۸. شجاعی ، محمد ، در و صدف ، چاپ دوم ، قم : نشر محیی ، ۱۳۷۶
۹. عطائی اصفهانی، م.ع ، نسخه جوان و کنترل غریزه ، ج ۱، چاپ چهارم ، قم: نشر حضرت عباس علیه السلام ، ۱۳۸۴
۱۰. عمید، حسن ، فرهنگ عمید، چاپ سی و هشتم ، انتشارات امیر کبیر ، ۱۳۹۰.
۱۱. قرشی بنایی، علی اکبر، قاموس قرآن ، چاپ ششم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۱۲ق.
۱۲. محمدی اشتیاردی، محمد، پوشش زن در اسلام، چاپ ۱۳، قم: انتشارات ناصر، ۱۳۷۴.
۱۳. محمدی نیا ، اسدالله ، برهنگی زنان ، چاپ دوم ، قم: سبط اکبر ، ۱۳۸۲.
۱۴. محمدی، علی، رهنما ۷۰ : (حجاب از پیشینه تا پیامدها)، مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.

۱۵. مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، چاپ هفتاد و ششم، تهران: صدرا، ۱۳۸۷.
۱۶. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، تهران: انتشارات ثامن، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
۱۷. معین الاسلام، مریم، پوشش و آرایش از دیدگاه پیامبر اعظم (ص)، تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران - مرکز پژوهشهای اسلامی، ۱۳۸۶.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، چاپ اول، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۴.
۱۹. _____، احکام خانواده، تنظیم: حجت الاسلام وحید علیان نژاد، چاپ دوم، قم: انتشارات امام علی ابن ابی طالب (ع)، ۱۳۸۹.
۲۰. _____، اخلاق در قرآن، چاپ اول، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۳۷۷.
۲۱. _____، برگزیده تفسیر نمونه، چاپ سیزدهم، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۲.
۲۲. میرخندان، حمید، حجاب در فرهنگ اسلامی، چاپ اول، تهران: ریاست جمهوری مرکزی امور زنان و خانواده، ۱۳۸۷.
۲۳. هاشمی رکاوندی، مجتبی، مقدمه ای بر روانشناسی زن، چاپ دوم، قم: شفق، ۱۳۷۲.

مقالات

۲۴. رستم نژاد، مهدی، «پدیده بدحجابی و ریشه های آن»، فصلنامه تخصصی طهورا، سال سوم، شماره ۵.